

**CYNGOR BWRDEISTREF SIROL
RHONDDA CYNON TAF**

GRŴP LLYWIO'R CABINET AR FATERION Y GYMRAEG

Cofnodion o gyfarfod y Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg a gynhaliwyd Dydd Llun, 29 Ebrill 2019 am 10.00 am ym Siambr y Cyngor, Y Pafiliynau, Parc Hen Lofa'r Cambrian, Cwm Clydach, Tonypanyd CF40 2XX.

Y Cyngorwyr Bwrdeistref Sirol - Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg Aelodau oedd yn bresennol:-:-

Y Cyngorydd G Hopkins (Cadeirydd)

Y Cyngorydd R Bevan Y Cyngorydd J James

Swyddogion oedd yn bresennol

Mr C Hanagan, Cyfarwyddwr Gwasanaeth y Gwasanaethau Democrataidd a Chyfathrebu
Ms G Davies, Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Cynhwysiant
Ms W Edwards, Cyfarwyddwr Gwasanaeth – Gwasanaethau yn y Gymuned
Mr S Gealy, Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg
Mr J Phillips, Swyddog Datblygu Campau Dŵr
E Siôn, Menter Iaith

8 Ymddiheuriadau am Absenoldeb

Daeth ymddiheuriadau am golli'r cyfarfod oddi wrth Gyngorwyr y Fwrdeistref Sirol M. Webber, J. Rosser ac E. Stephens.

9 Datgan Buddiant

Yn unol â Chod Ymddygiad y Cyngor, doedd dim datganiadau o fuddiant ynglŷn â'r agenda.

10 Cofnodion

PENDERFYNODD Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg gymeradwyo cofnodion y cyfarfod, a gafodd ei gynnal ar 10 Hydref 2018, yn rhai cywir.

11 Campau Dŵr Cyfrwng Cymraeg

Rhoddodd y Swyddog Datblygu Campau Dŵr gyflwyniad i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg ynglŷn â chynnydd cadarnhaol y gwaith o gynnal Campau Dŵr Cyfrwng Cymraeg, yn enwedig mewn perthynas â gwersi nofio yn Gymraeg.

Yn unol â Safon 84, eglurodd y Swyddog fod angen i gwrs sydd ar agor i aelodau'r cyhoedd gael ei gynnig ar yr un lefel yn Gymraeg ac yn Saesneg. Cyn hyn, roedd y Cyngor yn darparu gwersi nofio drwy'r Urdd, ond doedden nhw ddim yn cydymffurfio'n llawn â'r Safonau. Roedd yr Aelodau yn falch o glywed

bod trafodaethau blaenorol y Grŵp, yn ogystal ag ymholiadau gan rieni, wedi arwain at wneud cynnydd cadarnhaol o ran y ddarpariaeth. Mae hyn yn golygu bod y gwersi nofio sy'n cael eu cynnal yn Gymraeg o'r un safon â'r gwersi nofio sy'n cael eu cynnal yn Saesneg.

Gyda chymorth cyflwyniad fideo a lluniau, dangosodd y Swyddog Datblygu Campau Dŵr fod cynllun gweithredu wedi'i lunio mewn partneriaeth â'r Swyddog Cydymffurfio – Y Gymraeg er mwyn bodloni'r Safonau'n llwyddiannus. Roedd hi'n galonogol clywed bod y gwasanaeth yn canolbwyntio ar brofiadau cwsmeriaid a bod 50 o bobl ifainc wedi bod yn cael gwersi nofio drwy gyfrwng y Gymraeg ers mis Medi 2018. Dysgodd yr Aelodau fod y 'porth i rieni', y mae modd i bob rhiant/cynhaliwr ei ddefnyddio i gadw golwg ar gyflawniadau a chynnydd ei blentyn, bellach ar gael yn ddwyieithog er mwyn sicrhau bod pob cwsmer yn cael yr un profiad, waeth beth fo'i ddewis iaith.

Aeth y swyddog ymlaen i gyfeirio at yr heriau canlynol:

- Staffio - y broblem wrth ddod o hyd i athrawon;
- Cost - llogi'r pwll a chostau hyfforddiant; ac
- Amser yn y pwll

Er gwaetha'r heriau, soniodd y swyddog am y camau gweithredu canlynol, sydd wedi'u rhoi ar waith er mwyn gwneud rhagor o gynnydd mewn perthynas â'r ddarpariaeth:

- Trosglwyddo'r drefn ar gyfer Canolfan Hamdden Rhondda i'r Gwasanaeth Hamdden am Oes. Caiff gwersi nofio eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg ar hyn o bryd ond dydyn nhw ddim yn cyfateb â'r gwersi Saesneg;
- Llunio cynllun ar gyfer Cwm Cynon, ond mae hyn yn amodol ar y cynnydd posibl yn y galw mewn mannau eraill;
- Cyflwyno sesiynau i fabanod a phlant bach;
- Cynyddu nifer y lleoedd drwy gynnal rhagor o wersi;
- Hysbysebu'n well gan ddefnyddio Facebook;
- Datblygu gweithlu'r Cyngor er mwyn gwneud y cynllun yn fwy cynaliadwy ac ymarferol o safbwynt ariannol;
- Cwrdd â'r Urdd er mwyn adolygu'r cynnydd;
- Yr angen i dargedu siaradwyr Cymraeg sy'n awyddus i weithio ym maes hamdden neu fod yn athrawon nofio, er mwyn buddsoddi mewn cynaliadwyedd hirdymor;
- Yr angen i dargedu grwpiau fel Cynorthwyyr Cynnal Dysgu, pobl ifainc sy'n gadael yr ysgol a phobl sydd wedi ymddeol.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddog am ei gyflwyniad cynhwysfawr, gan nodi'r cynnydd cadarnhaol y mae'r Awdurdod Lleol wedi'i wneud er mwyn bodloni Safonau'r Gymraeg. Diolchodd y Grŵp Llywio i swyddogion y Gwasanaethau Hamdden, yn ogystal â'r Swyddog Cydymffurfio – Y Gymraeg, am ddangos gwaith partneriaeth da.

Cafwyd trafodaeth ynglŷn â'r posibilrwydd o gysylltu â rhagor o Athrawon Nofio Cyfrwng Cymraeg drwy bobl ifainc sy'n gadael yr ysgol a myfyrwyr Prifysgol. Cyfeiriodd Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Addysg a Chynhwysiant at yr elfen wirfoddol o gymhwyster Bagloriaeth Cymru a nododd y byddai'r ddarpariaeth yn ffordd gadarnhaol i'r disgyblion ennill y cymhwyster yn ogystal â meithrin sgiliau a chael cyflog. Eglurodd y swyddog ei bod hi'n anodd recriwtio pobl ifainc sy'n gadael yr ysgol a myfyrwyr prifysgol gan eu

bod nhw'n aml yn methu ag ymrwymo i'r 50 wythnos llawn oherwydd problemau teithio yn ystod y gwyliau. Soniodd y swyddog am gyfle a gafodd ei hysbysebu ar wefan prifysgol leol yn y gorffennol. Dywedodd mai dim ond siaradwyr Saesneg oedd wedi dangos diddordeb, yn anffodus.

Rhoddodd y Fenter Iaith gamoliaeth i'r adran am gymryd camau i sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, a gofynnodd p'un a oedd y Cyngor yn bwriadu datblygu gwersi nofio cyfrwng Cymraeg ar gyfer ysgolion yn y dyfodol. Er nad yw Safonau'r Gymraeg yn ei gwneud hi'n ofynnol i ysgolion gael gwersi nofio yn Gymraeg, a bod y Cyngor yn canolbwyntio ar wersi nofio y mae cwsmeriaid yn talu amdany'n nhw ar hyn o bryd, dywedodd y swyddog bod potensial ymestyn y gwasanaeth yma i ysgolion yn y tymor hir.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddog am yr adroddiad. **PENDERFYNWYD** nodi'r cynnydd.

12 Adroddiad Blynyddol - Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg

Cyflwynodd y Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg Adroddiad Cydymffurfio Safonau'r Gymraeg 2018 – 2019 i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg, a oedd yn rhoi manylion am y drydedd flwyddyn o weithredu'r safonau, ynghyd â manylion am y cynnydd yn erbyn Safonau 52, 58 a 64. Cafodd y rhain eu gohirio hyd at 31 Mawrth 2018 yn y gorffennol.

Cafodd Aelodau'r Grŵp Llywio eu cyfeirio at Atodiad 1 o'r adroddiad, sy'n amlinellu'r gwaith mae'r Cyngor wedi'i wneud i gydymffurfio â nifer fawr o safonau sydd wedi cael eu gosod gan Gomisiynydd y Gymraeg.

Esboniodd y swyddog bod dyletswydd statudol ar y Cyngor i gyhoeddi adroddiad blynyddol a'i ddsbarthu i'r cyhoedd. Yn ogystal â chynnwys y safonau; roedd yr adroddiad wedi'i wneud yn fwy tryloyw trwy amlinellu:

- (1) nifer y cwynion a gafodd eu derbyn yn ystod y flwyddyn sy'n ymwneud â chydymffurfiaeth y Cyngor â'r canlynol: (i) darparu gwasanaethau (ii) llunio polisïau (iii) safonau gweithredu yr oedd o dan ddyletswydd i gydymffurfio â nhw;
- (2) nifer y staff sy'n meddu ar sgiliau Cymraeg ar ddiwedd y flwyddyn dan sylw;
- (3) nifer y staff a gymerodd ran yn y cyrsiau hyfforddiant Cymraeg a gafodd eu cynnig yn ystod y flwyddyn dan sylw;
- (4) canran y staff a gymerodd ran mewn cyrsiau hyfforddiant Cymraeg a gafodd eu cynnig yn ystod y flwyddyn dan sylw;
- (5) nifer y swyddi newydd a gwag a gafodd eu hysbysebu yn ystod y flwyddyn lle - (i) roedd sgiliau Cymraeg yn hanfodol, (ii) roedd hi'n ofynnol dysgu sgiliau Cymraeg ar ôl dechrau yn y swydd, (iii) roedd sgiliau Cymraeg yn ddymunol, neu (iv) doedd dim angen sgiliau Cymraeg yn ystod y flwyddyn dan sylw.

Aeth y swyddog ymlaen i amlinellu'r datblygiadau allweddol y mae'r Cyngor wedi'u rhoi ar waith yn ystod y flwyddyn:

- a) Cyflwyno Hyfforddiant Lefel 1 yn y Gymraeg i bob aelod o staff newydd a benodir;
- b) Darparu hyfforddiant yn y Gymraeg i 455 o aelodau o staff (Mawrth 2019) ar bob lefel gyda rhagor o hyfforddiant Cymraeg yn nhymor yr Hydref 2018 ar gyfer lleoliadau Blynyddoedd Cynnar a'r Gwasanaeth Cymorth i

- Deuluoedd;
- c) Penodi Uwch Gyfieithwyr gan ganiatáu gwasanaeth mwy effeithlon, gyda chymorth penodol ar gyfer y Gwasanaethau Democrataidd a Swyddfa'r Cabinet;
 - d) Darparu gwasanaethau cyfieithu ar y pryd ar gyfer pob pwyllgor sy'n gwneud penderfyniadau e.e. Pwyllgorau Craffu a Rheoleiddio;
 - e) Cyflwynwyd cwestiwn newydd i'w ddefnyddio ar gyfer pob ymgynghoriad ar newid gwasanaeth er mwyn asesu'r effaith y bydd unrhyw newid yn ei gael ar y Gymraeg neu siaradwyr Cymraeg;
 - f) Adolygiad parhaus o dudalennau'r Wefan, gan ddileu unrhyw dudalennau nad oedd yn cydymffurfio

Cafodd yr Aelodau eu cyfeirio at Adran 5.2, lle roedd nifer o feysydd i'w gwella wedi'u nodi. Cafwyd trafodaeth ynglŷn â'r capasiti i ateb y galw cynyddol am diwtora Cymraeg Lefel 1 a'r angen parhaus i gynyddu nifer y staff sy'n siarad Cymraeg. Aeth y Grŵp ymlaen i gael trafodaeth hir am bwysigrwydd nodi'r Gymraeg fel nodwedd 'hanfodol' ar ddisgrifiadau swyddi'r Awdurdod Lleol. Nododd yr Aelodau ei bod hi'n bwysig fod gan staff y rheng flaen, yn benodol, sgiliau Cymraeg sylfaenol wrth ateb y ffôn i'r cyhoedd, ond dywedodd un Aelod bod gallu'r unigolyn i gyflawni'i swydd lawer yn fwy hanfodol na'i allu i siarad Cymraeg. Holodd un Aelod arall p'un a fyddai nodi'r Gymraeg fel sgil 'hanfodol' neu 'ddelfrydol' ar ffurflen gais yn debygol o rwystro ymgeiswyr sydd ddim yn hyderus yn y Gymraeg rhag gwneud cais. Cytunodd yr Aelodau fod hyder yn her barhaus, a'i bod hi'n bwysig i ymgeiswyr y dyfodol ddeall bod Lefel 1 yn ymwneud â sgiliau sylfaenol sy'n cael eu dysgu mewn ysgolion Cymraeg a Saesneg. Hefyd, mae modd meithrin y sgiliau yma drwy weithio i'r awdurdod.

Manteisiodd y Cadeirydd ar y cyfle i ddiolch i'r adran am ei waith caled parhaus yn y maes heriol yma, a nododd fod yr adroddiad yn amlinellu cynnydd da'r meysydd gwasanaeth o ran ymgorffi'r trefniadau ar gyfer darparu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Yn dilyn trafodaeth, **PENDERFYNWYD:**

- a) Cyhoeddi'r adroddiad ar wefan Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf a sicrhau ei fod ar gael ym mhob un o swyddfeydd yr awdurdod sydd ar agor i'r cyhoedd erbyn 30 Mehefin 2019 fan bellaf a;
- b) Cymeradwyo'r trefniadau ar gyfer rhoi gwybod i'r cyhoedd bod yr adroddiad blynyddol wedi cael ei gyhoeddi.

13 Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol Comisiynydd y Gymraeg

Rhoddodd Rheolwr y Gwasanaethau Cymraeg ragor o wybodaeth i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg am y [Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol Cymru](#) a gafodd ei chyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg ym mis Gorffennaf 2018, a chyfrifoldebau'r Cyngor mewn perthynas â hyn.

Aeth y Swyddog ati i atgoffa'r Aelodau o'r drafodaeth hir ynglŷn â'r materion cymhleth o ran mabwysiadu Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol y Comisiynodd a gafwyd yng nghyfarfod y Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg ar 10 Hydref 2018. Yn ystod y cyfarfod, cytunodd yr Aelodau (gyda chytundeb Aelodau'r Cabinet) y byddai Cadeirydd y Grŵp yn gofyn am gadarnhâd ysgrifenedig gan Gomisiynydd y Gymraeg o'r rhesymeg y tu ôl i'r rhestr cyn cynnal unrhyw ymgynghoriad â chymunedau lleol.

Yn ôl y swyddog, mewn ymateb i lythyr gan Gadeirydd Grŵp Llywio'r Cabinet ar

faterion y Gymraeg, gofynnodd swyddfa Comisiynydd y Gymraeg i'r Cyngor ohirio unrhyw broses ymgynghori gan fod angen ailystyried yr argymhellion sydd wedi'u hamlinellu yn y rhestr mewn perthynas â RhCT. O ganlyniad i hynny, dysgodd yr Aelodau fod Cadeirydd Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg wedi ysgrifennu at y Comisiynydd ers hynny yn gofyn a fyddai modd diwygio'r Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol er mwyn adlewyrchu'r rhestr ddwyieithog o enwau lleoedd sy'n cael ei defnyddio gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ar hyn o bryd.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddog am yr adroddiad a nododd fod angen diwygio'r rhestr er mwyn adlewyrchu'r enwau sy'n cael eu defnyddio ar hyn o bryd, a hynny gan nad yw Comisiynydd y Gymraeg wedi llwyddo i ddarparu'r rhesymeg y tu ôl i'r newidiadau.

Dywedodd un Aelod fod anghysondebau mewn perthynas â'r ddogfen o hyd, gan nodi y dylai'r fersiwn Saesneg o "Pont-y-gwaith" gael ei nodi fel "Pontygwaith".

Roedd yr Aelodau'n falch o nodi bod rhestr gyhoeddedig y Comisiynydd wedi'i haddasu yn unol â chais y Cadeirydd, ond gofynnon nhw gwestiynau ynglŷn â'r arbenigwyr a'u hawl i benderfynu ar ffurf ysgrifenedig pob enw lle. Rhoddodd yr Aelodau gydnabyddiaeth i'r materion cymhleth sy'n ymwneud â diwygio enwau lleoedd a chytunon nhw fod angen cael adborth gan drigolion a fyddai'n cael eu heffeithio gan unrhyw newidiadau o'r fath yn y dyfodol.

Yn dilyn trafodaeth, **PENDERFYNWYD:**

- a) Cydnabod penderfyniad yr Aelod o'r Cabinet ar faterion Gwasanaethau Cymuned i Oedolion a'r Gymraeg mewn perthynas â'r rhestr;
- b) Nodi sefyllfa bresennol y Cyngor o ran rhestr arfaethedig Comisiynydd y Gymraeg o Enwau Lleoedd Safonol.

14 Ymgyrchoedd ar y Cyfryngau Cymdeithasol yn 2019-2020

Rhoddodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth, Gwasanaethau Cymuned, wybodaeth i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg ynglŷn â'r cynllun arfaethedig i hyrwyddo achlysuron lleol a chenedlaethol Cymraeg/dwyieithog ar y cyfryngau cymdeithasol bob chwarter. Byddai hyn yn rhan o Gynllun Gweithredu 5 mlynedd y Cyngor i hyrwyddo'r Gymraeg yn Rhondda Cynon Taf.

Soniodd y swyddog am bŵer y cyfryngau cymdeithasol, gan nodi eu bod yn ddull cyflym a chost-effeithiol o ymgysylltu ag amrywiaeth eang o drigolion yn Rhondda Cynon Taf. Yn amodol ar gymeradwyaeth Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg, eglurodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth y byddai pedwar achlysur yn cael eu cynnal yn seiliedig ar eu pwysigrwydd fel gwyliau cydnabyddedig yng Nghymru. Nodwyd y byddai'r ymgyrchoedd yn adlewyrchu ymrwymiad y Cyngor i wella cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ar gyfryngau cymdeithasol, ac y byddai'r gwaith hyrwyddo yn cyd-fynd a pharatoadau'r Cyngor i gynnal Eisteddfod Genedlaethol lwyddiannus yn 2022. Yn ogystal â hynny, o ganlyniad i natur addysgiadol yr ymgyrchoedd, byddai'r Cyngor yn ymateb yn gadarnhaol i ddisgwyliad Llywodraeth Cymru i hyrwyddo'r adnoddau sydd eisoes wedi'u rhannu gyda ni i'w defnyddio ar y cyfryngau cymdeithasol.

Cyfeiriodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth yr Aelodau at y pedwar prif achlysur sydd wedi'u hatodi i'r adroddiad. Eglurodd y byddai'r rhain yn cael eu cynnal yn ystod blwyddyn ariannol 2019/20 (un fesul chwarter) yn dilyn eu cymeradwyaeth:

1. Eisteddfod yr Urdd - Chwarter 1
2. Diwrnod Owain Glyndŵr - Chwarter 2
3. Diwrnod Shw'mae – Chwarter 3
4. Dydd Gŵyl Dewi – Chwarter 4

Gan ddefnyddio'r Eisteddfod fel enghraifft, eglurodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth y byddai hyn yn cyd-fynd â Chynllun Corfforaethol y Cyngor ac yn dangos ei ymrwymiad i hyrwyddo gwaith partneriaid, sy'n hanfodol er mwyn sicrhau llwyddiant y strategaeth 5 mlynedd. Byddai defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol i hyrwyddo'r achlysuron yn gyfle i annog ein holl drigolion i gymrwyd rhan, yn hytrach na dim ond y rheiny sy'n hyderus yn y Gymraeg.

Canmolodd un Aelod yr ymgyrchoedd ar gyfer Chwarter 1, 3 a 4, ond roedd e'n amheus am Ddiwrnod Owain Glyndŵr, a ph'un a fyddai'r ymgyrch yn hybu cynnwys Cenedlgarol. Nododd y Cadeirydd y pryder yma, ond eglurodd fod y trigolion yn aml yn dysgu am hanes brenhinoedd a brenhinesau Lloegr heb glywed am hanes Cymru. Dywedodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth, Gwasanaethau'r Gymuned, fod nifer o ysgolion eisoes yn gwneud gwaith ar y pwnc a'i fod yn cael ei ddatblygu'n genedlaethol. Dywedodd y Swyddog wrth yr Aelod na fyddai'r ymgyrch yn cael ei defnyddio i hyrwyddo unrhyw fudiad gwleidyddol. Yn hytrach, y nod yw hyrwyddo rhan allweddol o hanes Cymru drwy sicrhau bod modd i bawb gael gafael ar y llyfrau perthnasol mewn llyfrgelloedd lleol.

Dywedodd y Cyfarwyddwr Gwasanaeth, Gwasanaethau Democraidd a Materion Cyfathrebu, mai nod y pedwar achlysur uchod yw targedu diddordeb a gwybodaeth pobl am hanes Cymru yn hytrach na chydymffurfio â'r Safonau yn unig.

Cafwyd trafodaeth ynglŷn â'r cyfle i gynnwys rhagor o ymgyrchoedd lleol yn y gwaith yma yn y dyfodol, a fyddai'n hybu diwylliant a threftadaeth. Awgrymodd un Aelod y gallai'r Cyngor gynnal achlysur i gofio Aneurin Bevan.

Yn dilyn trafodaeth, **PENDERFYNWYD:**

- a) Cymeradwyo'r ymgyrchoedd yn ffurfiol, yn ogystal â'r amserlen weithredu sydd wedi'i hamlinellu yn Atodiad 1 a 2 o'r adroddiad, yn amodol ar yr ymgynghoriad â'r Aelod Cabinet perthnasol.

15 Materion Brys

Siaradodd Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg am eu cyffro mewn perthynas ag Eisteddfod 2022, a fydd yn digwydd yn Rhondda Cynon Taf.

Manteisiodd y Fenter Iaith ar y cyfle i gynnig cymorth er mwyn codi ymwybyddiaeth ac ymgysylltu â'r Cyngor. Cadarnhawyd y byddai Grŵp Llywio Sirol yn cael ei sefydlu, a fyddai'n cynnwys Rhanddeiliaid.

Daeth y cyfarfod i ben am 11.35 am

**Cllr G Hopkins
Cadeirydd.**